

M A T E R I Á L Y

O ŽIVOTĚ A PŮSOBNÍ FRANTIŠKA PETRUŠKY

(Příspěvek k působení Čechů na právnické akademii v Bratislavě)

Jaroslav Morávek

V roce 1964 bylo tomu 150 let co se narodil český profesor práv František Petruška. Jeho význam spočívá hlavně v tom, že byl jedním z českých právníků - buditelů, kteří působili na Slovensku, že byl v oblasti právní kultury první a na dlouhou dobu jediný, kdo tam přednášel práva, jak uvádějí tehdejší prameny, "slovanským jazykem" - pokud je mi známo, byl vůbec jediným slovensky (snad, viz níže) přednášejícím vysokoškolským profesorem na Slovensku před r.1918 a možno ho proto snad také zařadit mezi buditele slovenské. Petruškou v Bratislavě redigovaný a vydávaný časopis je pak možno, vzhledem k osobám redaktorů a místu vydávání, považovat za první československý právnický časopis.

Petruškova činnost spadá do doby velkých změn v právním životě u nás a zasloužila by si rozsáhlejší studie, v níž by byly též detailně osvětleny dosud málo známé poměry na rakouských vysokých školách v polovině minulého století¹⁾. Naše zpráva bude ale stručná a také v určitých směrech kusá. Ve zdejších archívech se totiž dochovalo jen málo dokladů o Petruškově činnosti a o tehdejších poměrech vůbec a materiály nalézající se ve vídeňských a budapeštských archívech mně dosud zůstaly, bohužel, nepřístupné. I tak nám ale Petruškova činnost poskytne obraz tehdejší doby.

František (či František Serapion) Petruška²⁾ se narodil 14.XI. 1814 ve Vysokém n.J., tehdy v kraji mladoboleslavském, jako syn řezníka a hostinského Františka Petrušky³⁾. Matka Petruškova byla dcerou

1) K tomu srov. V a n ě š e k V., České právníctví za kapitalismu, Praha 1953, kde v úvodu (s.5) poznamenává, že nám dosud chybí právněhistorické práce o právních školách, jednotlivých právních oborech a jednotlivých osobách.

2) V německé transkripci čteme někdy také Franz Petruschka, v mačarské Petruska. - Petruška se ale sám, pokud jsem mohl zjistit, psal vždy správně česky - Petruška.

3) Srov. Státní archiv Severočeského kraje, pobočka Jablonec n.N., matrika fary Vysoké n.J., sv.VI, narození z let 1797-1838, p. 129/6. - V Navrátilově Almanachu čs. právníků, Praha 1930, je nesprávně uvedeno, že se Petruška narodil v r.1818 "ve Vysoké" (bez bližšího označení, nikoli ve Vysokém n.J.).

učitele ve Vysokém V. Machka - a ona to asi byla, které v Petruškoví vzbudila zájem o vzdělání. Když Petruška skončil obecnou školu ve Vysokém, studoval hlavní školu v Jičíně, povinná dvě léta filosofie vystudoval na filosofické fakultě pražské university v letech 1834/1835 - 1835/1836 a na podzim r. 1836, jako 21 letý, se dal zapsat na právnickou fakultu pražské university; na ní studoval v letech 1836/37 - 1839/40⁴⁾; rigorosní zkoušky skládal v letech 1841-1842, disputaci konal dne 18.XI.1842⁵⁾ a promoval dne 19.XI.1842⁶⁾.

Petruška vystudoval tedy v době předbřeznové, za platnosti studijního řádu z r.1810, v době, kdy na universitě vládli direktori studii, kdy byly předepsány povinné učebnice a literární činnost profesorů byla cenzurována, kdy ale na druhé straně právněfilosofické základy učení nebyly ještě usměrňovány a kdy převládal filosofický směr přirozeného práva a nebylo bráněno ani učení Hegelovu.⁷⁾ Na právnické fakultě se tehdy poměry vyznačovaly velkou stabilitou, profesori zůstávali dlouho na svých místech a měnili se jen málo.⁸⁾

4) Viz Archív Karlovy university (dále AKU), Kataloge über die philosophische Obligatstudien ... an der k.k. Universität zu Prag im Schuljahre 1835, 1836 (tj. studijní roky 1834/35 a 1835/36), Kataloge vom Schuljahre.... über die Hörer der Rechte z let 1836/37 - 1839/40 (průběh zajímavost: podle katalogu z r. 1836/37 bydlel tehdy Petruška "auf Zwonařka bei Prag").

5) AKU, Rigorosen - Protokol z let 1829 - 1847; při I. a II. rigorosu, které Petruška skládal dne 3.IV. resp. 31.VI.1841 pod předsednictvím děkana Neureuttera, byli členy komise G.N. Schnabel, J. Helfert, J. Wessely, při III. dne 16.VI.1842 za děkana Majora W.G. Kopetz, G.N. Schnabel, J. Wessely, F.Haimerl, při IV. dne 29.X.1842 za děkana Theusera tituli profesori a J. Helfert.

6) Viz AKU, spisy akademického senátu z r. 1842, pol. 54, 57. Disputaci konal Petruška jako obvykle z přirozeného práva, z trestního práva, z římského civilního práva, z lenního práva, z občanského práva, z rakouského obchodního a směnečného práva, ze soudního řízení sporného a nesporného a z politických věd. Vybral si mj. tyto teze: nejvyšší autoritou pro právo in abstracto je rozum; podle filosofického mezinárodního práva není pořadí mezi národy; vykládací pravidlo cessante legis ratione cessat lex ipsa neplatí podle rakouského občanského práva. - Při promoci byla konána přednáška pod názvem Darstellung des Wesens und der Vorteile der Verhandlungsmaxime im civilrechtlichen Verfahren.

7) O této době viz Kavka F., Stručné dějiny University Karlovy, Praha 1964 (tam zejména výstižná stať K. Kučery Universita v revoluci a cesta k české universitě, s.179-220); Lentze H., Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein, Wien, 1962; viz též Morávek J., První česká stolice na pražské universitě (dosud v rukopise); týž, K poměrům na právnických fakultách v Rakousku před sto léty, AUC - HUCP, 1968.

8) V I. ročníku přednášeli: prof.Schnabel encyklopedii právních a politických věd, přirozené právo soukromé, veřejné a mezinárodní a evropské platné mezinárodní právo, rakouské trestní právo; prof. Novák teorii všeobecné a rakouské statistiky; v II. ročníku prof. Helfert římské soukromé právo a církevní právo, prof. Novák důchodkové zákony; v III. ročníku prof. Wessely rakouské občanské právo, prof. Haimerl lenní právo, obchodní a směnečné právo; v IV. ročníku prof. Kopec politickou vědu a politické zákony, prof. Haimerl soudní řízení sporné a nesporné, jurisdikční normu, soudní instrukci, soudní a konkursní řád, soudní styl, prof. Schneider horní právo a horní řízení sporné a nesporné.

Co Petruška dělal těsně po absolvování práv, od r. 1840, není přesně známo. V disputačních tezích z r. 1842 a v Schematismu království Českého na rok 1844⁹⁾ je Petruška označen jako richteramenskandidat; z tohoto schematismu se o Petruškovi také dovídáme, že byl milovníkem hudby - byl spoluzakladatelem a členem výboru Žofieiny akademie pro povzbuzení klasické hudby a zpěvu v Čechách.

V revolučních letech 1848/49 pracoval Petruška u soudu v Praze. Nemáme ale zpráv, do jaké míry se podílel na revolučním vření roku osmačtyřicátého a na úsilí o reformu vysokoškolských poměrů. Spisy doktorského právníckého kolegia (jehož členem Petruška byl) se totiž u nás nezachovaly. Víme jen, že byl členem delegace právnícké fakulty pražské university, které v dubnu 1848 odjela do Vídně, aby žádala za svobodný výkon advokacie (aby advokacii mohl vykonávat volně každý doktor práv, asi tak, jako každý doktor lékařství si mohl otevřít ordinaci), že v červnu 1848 byl volebním komisařem pro volby do českého zemského sněmu, a že na podzim roku 1848 měl účast na zřízení čítárny spisů právníckých a státnických, které tehdy byla, z popudu profesora F. Haimerleho, v Praze zřízena¹⁰⁾.

Na jaře roku 1849 učinil pak Petruška prostřednictvím studijního direktora právnícké fakulty ministerstvu kultu a vyučování návrh, aby na právnícké fakultě byla zřízena stolice právních dějin a také se nabídl, že by tento nový učební předmět přednášel¹¹⁾. Tento návrh byl významný zejména potud, že byl učiněn v době, kdy se jednalo o provedení reformy právníckých studií, kdy sice bylo zřejmé, že dosavadní způsob právníckých studií nebude zachován, nevědělo se ale, jakým směrem se reforma, zahájená v revolučním roce 1848, ponese. - Nová úprava byla, jak známo, uzákoněna až r. 1855 - nařízením z 2.X.1855, č.172 říš. zák., a instrukcí k němu z téhož dne - a měla až do poslední chvíle mnoho a významných odpůrců. Byla dílem tehdejšího ministra kultu a vyučování Lva Thuna-Hohensteina resp. jeho poradců, východopruských Němců K.E. Jarckeho a G. Phillipse¹²⁾ a ani zdaleka neuspokojila požadavky kladené na studium práv, neboť zavedla, na úkor studia domácí-

9) Schematismus des Königreichs Böhmen für das Jahr 1848, vydávaný Královskou českou společností nauk, s.674.

10) Viz Národní noviny z 14.IV., 10.VI., 16.XI. 1848. - Čítárna byla na Ovocném trhu, v Kindlovském domě.

11) Viz o tom spisy Státního ústředního archívu, fond českého gubernia (dále SGA fond ČG.), fasc. 23/5/16 a 23/5/28 a spisy AKU.

12) Jarcke a Phillips byli velkými obdivovateli německých universit a odpůrci rakouských tradic. O provedení reformy rozhodl, přes odpor mnoha domácích vědců a státníků, sám císař (přesvědčil ho Jarcke tvrzením o dosavadním zhoubném vlivu přirozeného práva a revolučnosti právníků a o tom, že nápravy lze dosáhnout jen vyřazením nauky přirozeného práva).

ho práva a jeho dějin, vyučování obecnému (německému soukromému) právu a německým říšským a právním dějinám¹³⁾, rozšířila vyučování právu římskému a odstranila vyučování právní filosofie; studijní řád z r. 1855 vůbec znamenal (ve spojení s některými jinými jevy) úzké napojení rakouské právní kultury na právní kulturu německou. Na jaře roku 1849, když Petruška navrhoval zřízení stolice právních dějin na pražské universitě, vliv Thunův a jeho poradců nebyl ale silný a nelze proto předpokládat, že by někdo byl tehdy uvažoval o zavedení studia německých právních dějin na rakouské universitě - a tím méně lze předpokládat, že by to byl navrhoval Petruška pro universitu pražskou. U nás dostupné materiály mluví sice, pokud jde o Petrušku resp. jeho návrh, většinou jen o stolici právních dějin (nikoli o stolici právních dějin rakouských nebo německých), v seznamu osob pražské právnické fakulty na letní běh 1850 je ale Petruška zcela jasně označen jako soukromý docent právních dějin v Rakousku. Nedostatek přednášek o dějinách domácího práva a contrario dějin práva německého - byl, zejména později z české strany často vytýkán a byla uplatňována nutnost zřízení příslušné universitní stolice; navrhoval-li Petruška zřízení stolice domácích právních dějin již v r. 1849, byl jeho návrh prvním krokem z české strany v tomto směru.¹⁴⁾

Ministerstvo kultury a vyučování Petruškovu návrhu na zřízení stolice právních dějin nevyhovělo, nevydalo ale také zákaz Petruškou navrhovaných přednášek. Přípisem z 18.VII.1849, adresovaným českému guberniu a universitě, doporučilo ministerstvo, aby Petruška byl vyzván k provedení habilitačního aktu.¹⁵⁾ Ze spisů českého gubernia a university¹⁶⁾ zjišťujeme, že již krátce nato požádal Petruška o habilitaci a že dne 26.XI.1849 zaslalo gubernium Petruškovu žádost, předloženou mu a doporučenou právníckým profesorským kolegiem, ministerstvu kultu a vyučování. Děkan právnické fakulty G.N. Schnabel uvedl tehdy, v přípisu z 21.XI.1848, jímž Petruškovu žádost doporučil, že předmět zamýšle-

13) Německé právní dějiny byly přednášeny již před r.1855, ale nepravidelně: v zimním běhu 1852/53 o nich přednášel M.T. Kastl (pod názvem Übersichtliche Darstellung der deutschen Reichs- und Rechtsgeschichte auf Grundlage des Grundrisses vom Prof. G. Phillips), stejně v zimním běhu 1853/54; o německém soukromém právu přednášel v zimním běhu 1854/55 J. Unger.

14) Srov. např. petici sboru doktorů práv z 13.II.1861, zdůrazňující prospěšnost dějepisu rakouského práva a obzvláště dějepisu českého státního práva (Národní listy z 14.II.1861), petici Právnické jednoty a sboru doktorů práv z r.1871, aby na pražské právnické fakultě byla zřízena stolice dějin českého a slovanského práva (Právník 1871, s.177-180, 210-216). - V Petruškově nekrologu (Právník 1887) je jasně uvedeno, že byl docentem rakouských dějin.

15) SÚA, fond ČG., fasc. 23/5/16 (přípis podepsal Helfert); AKU, podací protokol profesorského sboru 1848/49, pol. 946.

16) SÚA, fond ČG., fasc. 23/5/16; AKU pod.prot.prof.sboru 1849/50, pol.55.

ných Petruškových přednášek patří na právnickou fakultu a veřejné přednášky o něm jsou žádoucí, že z Petruškou předloženého pojednání je patrná znalost pramenů, píle a schopnost k vědecké práci; způsob Petruškovy práce že má v sobě charakter vědeckosti; že kolokvium a zkušební přednáška Petruškova proběhly k plné spokojenosti profesorského sboru.¹⁷⁾ Když také české gubernium připojilo vyjádření, že proti Petruškovi nejsou námitky v ohledu mravů a čestnosti charakteru, souhlasilo ministerstvo kultu a vyučování výnosem z 7.XII.1849 s Petruškovou habilitací. Petruška tedy zřejmě předložil habilitační spis a jeho habilitace byla provedena podle ministerského výnosu z 19.XII.1849, publikovaného pod č. 37/1849 říš.zák., ač tento výnos se na pražskou universitu zatím nevztahoval;¹⁸⁾ habilitační spis se ale, bohužel, nezachoval. Zdá se, že Petruška své universitní působení zahájil úspěšně, neboť v létě 1850 (26.VIII.) doporučilo české gubernium ministerstvu vyučování Petruškovu žádost na jmenování řádným profesorem.¹⁹⁾ Formální vyřízení tohoto návrhu resp. Petruškovy žádosti ministerstvem u nás nenalzáme. Místo toho je ve spise českého gubernia založen záznam, že nejvyšším rozhodnutím z 20. XI. 1850 byl soukromý docent pražské university František Petruška jmenován řádným profesorem rakouského občanského práva na právnické akademii v Bratislavě.²⁰⁾ To bylo v době, kdy poměry na pražské universitě resp. její právnické fakultě již byly ovlivňovány narůstajícími rozpory mezi snahami studentů a pokrokových profesorů zachovat svobodu učení, přiznanou v letech 1848 až 1849, a úsilím rakouské vlády tuto svobodu co nejvíce omezit.

Velké změny prodělávala tehdy také právnická akademie v Bratisla-

---

17) Viz o tom xerokopie zaslaná z Österreichisches Staatsarchiv, Fasciculator Universitāt Prag, spis zn. 8825/426; srov. též pod.prot.prof.sboru 1849/50, pol.315.

18) Na pražské universitě platila tehdy ještě pro všechny doktory university svoboda učení, tak jak byla proklamována nařizováním z 5.IV.1848 (Provinzialgesetzsammlung XXXV, č.65, s.100). Výnos z 19.XII.1848 o nutnosti habilitace nabyl pro pražskou universitu platnost až výnosem z 18.X.1849, č.421 říš. zák. - Výnos byl motivován ještě v duchu svobody vyučování: "poněvadž je žádoucí a dá se očekávat, že v důsledku přiznané svobody vyučování a učení se bude chtít větší počet mužů habilitovat jako soukromí docenti", uváděl náležitosti habilitace, resp. žádal tyto doklady od uchazečů: doktorský diplom; curriculum vitae; program přednášek, z něhož by byl patrný předmět a způsob jeho traktování; tištěné nebo psané pojednání nebo větší práce z příslušného vědního oboru; když profesorský sbor po bedlivém zkoumání shledá, že není důvodu žadatele odmítnout, ustanoví vědeckou diskusi, tzv. kolokvium; po úspěšném kolokviu koná žadatel zkušební přednášku z předmětu, podle určení profesorského sboru; kladné rozhodnutí o habilitaci předloží profesorský sbor ke schválení ministerstvu, v záporném případě má žadatel právo rekursu (k ministerstvu).

19) SÚA, fond ČG., fasc. 23/5/28; AKU, spisy akademického senátu, č.1133 z 19.VIII. 1850.

20) SÚA, fond ČG. fasc. 23/5/28; Slovenský štátny ústredný archív, fond. Kráľovské právnické akademie v Bratislavě (dále SÚA, fond KPA), fasc. 1850, pol. 7, ll.

vě. Po potlačení maďarského povstání z r. 1848 pozbyly totiž Uhry svého výsadního postavení a ocitly se na úrovni ostatních zemí rakouského mocnářství a rakouská vláda se snažila tamnější poměry ve všech směrech připodobnit poměrům v ostatních částech říše. Také se snažila o jednotnou organizaci školství v celé říši, o to, aby právnické školství v Uhrách, resp. na Slovensku bylo připodobněno právnickému školství v Rakousku. V uherské části říše totiž existovala právnická učiliště nejen na universitě ve formě právnických fakult, ale také jako fakulty akademií, - a u nich přitom šlo o zvýšení jejich úrovně. - Právnická akademie v Bratislavě byla, stejně jako akademie v Košicích a V. Varaďině reorganizována výnosem ministerstva kultury a vyučování z 4.X. 1850, č.380 říš.zák. Tímto výnosem byly zavedeny na akademii nové vyučovací předměty, takže měly být přednášeny: právní filosofie a encyklopedický úvod do právnického a státovědeckého studia, dosud platné (tj. uherské) soukromé a horní právo, teorie statistiky a statistika evropských států a rakouské říše, výklad rakouské státní ústavy a správního organismu, rakouské trestní právo a řízení, rakouské občanské právo, obchodní a směnečné právo, teorie občanského soudního řízení a soudní řízení nově v Uhrách zavedené, výklad o finančních a správních zákonech vydaných pro Uhry. V důsledku reorganizace bylo ovšem nutno doplnit profesorský sbor akademie, povolal na ni kvalifikované učitelské síly: vedle několika nových profesorů byl také jmenován nový ředitel akademie, dr. J. Baintner; z Prahy byl do Bratislavy vedle Františka Petrušky povolán F. Rulf, habilitovaný v r. 1850 pro obor trestního práva a řízení.²¹⁾

Přednášky na reorganizované akademii byly zahájeny 15.X.1850, z občanského práva ale až později, po příchodu Petruškově do Bratislavy²²⁾ (přednášky byly tehdy konány v bývalém klášteře klarisek²³⁾ záhy (v r.1851) se ale akademie přestěhovala do tzv. jezuitské rezidence v Kapitulní ulici).

Pro bratislavskou právnickou akademii byl rok 1850 i jinak významný. Kromě toho, že se zvýšila úroveň akademie, také proto, že i na bratislavské akademii došly výrazu, byť jen velmi skromně, tehdy projevované snahy Slováků o samostatný národní a kulturní život. Na akademii byly totiž toho roku zahájeny přednášky z rakouského občanského

21) SŠÚA, fond KPA, fasc. 1850. - Petruška přednášel na akademii do léta 1850 (viz níže) Rulf do podzimu 1858, kdy odešel do Lvova; později (v r.1872) se vrátil do Prahy; na Rulfovo místo v Bratislavě nastoupil J. Slaviček, občanské právo tam pak přednášel J. Dunajewski.

22) Slovenské noviny z 10.X. a 12.XII.1850.

23) Tj. v budově nynější Pedagogické knihovny. Viz O r t v a y T., Száz év egy hazai főiskola életéből, Budapest 1884; srov. též SŠÚA, fond KPA, fasc. 1850 a 1851.

práva slovanským jazykem ("in slavischer Sprache, szláv nyelven", jak uvádějí tehdejší prameny).²⁴⁾ Přednášky ty, uváděné pod názvem o duchu, zásadách, systému a terminologii obecného občanského zákoníka, konal František Petruška, a to po celou dobu svého profesování v Bratislavě, od studijního roku 1850/51 až do konce studijního roku 1853/54. Dnes je těžko zjistit, jaký to byl opravdu jazyk, kterým byly konány Petruškovy "slovanské" přednášky - zda to byla slovenština či čeština - důležité, myslím, je, že přednášky ty byly konány jazykem, kterému rozuměli slovenští studenti akademie.²⁵⁾ - Petruškovy přednášky byly umožněny vládním výnosem o "Zásadách pro provizorní organizaci školství v Uherském království" z roku 1849, které stanovily, že vedle obecných a středních škol mají také vysoké školy za úkol "Pflege der Nationalitäten" a že "mit ihrer Hilfe die Entwicklung der wissenschaftlichen Bildung, welche auf alle andere Arten von Bildung zurückwirken, in jedem Volksstamme und daher auch in jeder Nationalsprache gepflegt werden soll".²⁶⁾ Není pochyb o tom, že "Zásady" byly vydány v rámci všeobecného úsilí rakouské vlády získat si, jako oporu proti Maďarům, sympatie nemaďarských národností v Uhrách, a že jejich vydání umožnilo Petruškovy slovanské přednášky. Petruškovou zásluhou ale je, že se ke konání těchto přednášek přihlásil a že je skutečně konal. - Na Slovensku byla totiž v té době ještě hornická akademie v Baňské Štiavnici a právnická akademie v Košicích, o žádné z nich není ale zpráv, že by se byl některý jejich profesor snažil nebo byl ochoten slovensky přednášet. A tak, pokud můžeme soudit podle dosavadního stavu bádání o vysokém školství na Slovensku, byl Petruška prvním, a před vznikem Československé republiky jediným profesorem, který na vysokých školách na Slovensku přednášel jazykem slovanským, jazykem lidu srozumitelným. - Celkově byla ovšem bratislavská právnická akademie vysokou školou německou a Petruškovy přednášky na ní byly a zůstaly jen výjimkou; Slovinci tehdy (ani později) nežádali poslovenštění této akademie.

Jak již bylo uvedeno, Petruška přednášel na akademii svůj nominální obor, rakouské občanské právo; vedle něho přednášel též právo

²⁴⁾ Srov. Slovenské noviny a Pressburger Zeitung z let 1850-1854; SŠÚA, fond KPA, fasc. 1850/1851, 1852, 1853, 1854.

²⁵⁾ Některé prameny, např. Slovenské noviny z 10.X.1850 mluví výslovně o tom, že to byl jazyk slovenský. V době Petruškova působení na bratislavské právnické akademii (v letech 1850-1854) nebyla slovenština ještě ustálena, mezi Slováky nebylo dosud jednoty o spisovném jazyku. Slovenské noviny, které ovšem přály spíše češtině, přinesly v několika článcích úvahy o tom, který jazyk bude slovanským spisovným jazykem (srov. např. články v číslech 62, 97, 134 z roku 1850).

²⁶⁾ Zásady ty se zachovaly (tištěné, bez data, ve SŠÚA, fond KPA; podle podacího protokolu došly akademii dne 15.XI.1849. Vcelku o jazykových předpisech z doby absolutismu, vydaných pro vysoké školy na Slovensku, toho ale mnoho známo není, neboť Maďaři v pozdější době jejich existenci, pro ně nepřijemnou, příliš nepřipomínali.

obchodní a směnečné. Své povinnosti vysokoškolského učitele bral vážně a snažil se úroveň akademie skutečně povznést. Nespokojil se, stejně jako F. Rulf, s tím, že by přednášel podle cizích učebnic a snažil se svým studentům dát učebnice vlastní: v r. 1853 vydal *Compendium zum österreichischen bürgerlichen Gesetzbuche* (Bratislava 1853) a *Erläuternde Noten zur österreichischen Wechselordnung* (Bratislava 1853)²⁷⁾ 28) 29). Obě tyto Petruškovy knihy vyšly, jak tehdy ani jinak nebylo možné, německy; Petruška je vydal německy také proto, že slovenská právnícká terminologie byla - i přes jeho snahy - teprve v počátcích a on se ještě nemohl odvážit je vydat slovensky. Přesto ale Petruškovo působení nebylo, jak se domnívám, pro slovenskou právníckou terminologii marné - ukázalo mnohým cestu a patrně podnítilo i Michala Mudroně, jednoho z Petruškových žáků, k další usilovné práci na tomto poli.³⁰⁾

Petruškovo působení na bratislavské právnícké akademii nemělo ale dlouhého trvání. Na jaře r. 1854 podal žádost na místo referenta a vótanta vrchního zemského soudu v Bratislavě a na toto působiště odešel, spolu s profesorem J. Baintnerem, dne 27.IX.1854 (Baintner přestal být jen profesorem akademie, jejím ředitelem zůstal i nadále). Co vedlo Petrušku k rozhodnutí opustit právníckou akademii, dá se dnes s bezpečností těžko říci.³¹⁾ Petruška se ale, přestože odešel z akademie, snažil být i nadále s akademií ve spojení, a což je důležité, chtěl i nadále působit ve prospěch slovenského národa. Jisté je, že odejít nemusel, neboť těsně před svým odchodem z akademie, dne 3.VII.1854, byl potvrzen ve svém profesorském úřadě.³¹⁾ Těsně po svém odchodu z akademie podal žádost k ministerstvu vyučování, aby mu bylo povoleno konat na akademii externí přednášky v slovenské řeči o systému a terminologii občanského zákoníka, pak o soudním řízení a obchodním a směnečném právu. Ministerstvo kultu a vyučování postoupilo Petruškovu žádost dne

---

27) Je zajímavé, že Petruškovy knihy se u nás nezachovaly. Jsou jen v Országos széchényi könyvtár v Budapešti.

28) I jiní Češi vydávali pro Slovensko právnícké knihy; srov. např. V l k J.Q., *Provisorische Civilprozessordnung für Ungarn*, Těšín 1853; knihy B. Březiny aj.

29) F. R u l f vydal učebnicí *Vorlesungen über das österreichische Strafrecht gehalten an der k.k. Rechtsakademie zu Pressburg* a *Erläuterungen zur österreichischen Strafprozessordnung vom 29. Juli 1853*, obě Bratislava 1854.

30) Michal Mudroně bývá uváděn jako první slovenský pracovník v oboru právní terminologie, kterou chtěl vybudovat na vědeckém základě (srov. např. T o m s a B., *Nauka o právních vědách*, Praha 1946, s. 132). - Víme, že nešlo o jednoduchý problém, že otázka slovenské právnícké terminologie byla i později stále živá.

31) Možná, že důvody byly finanční (vyšší plat u soudu než na akademii); možná, že to byla okolnost, že tehdy se již jasně projevovaly Thunovy úmysly přebudovat právnícké školství (nápadné je, že v téže době odešel z pražské právnícké fakulty V. Grünwald); možná že to byly znovu se již uplatňující odnárodnovací tendence proti Slovákům.

3.XI.1854 ředitelství akademie k vyjádření. Ředitelství akademie se ale k žádosti - patrně v důsledku již nově se probouzejícího maďarského nacionalismu - vyjádřilo zamítavě, a Petruškovi nebylo proto povoleno, aby dále své slovanšské přednášky konal; slovanšské přednášky nebyly na akademii v Bratislavě obnoveny ani později.

Jediným spojením Petruškovým s právníckou akademií byla pak jeho funkce zkušební komisaře pro (judiciální) státní zkoušky. Jeho činnost v oboru právní vědy šla později jiným směrem. V r. 1855 začal v Bratislavě vydávat právnícký časopis Zeitschrift für Gesetzkunde und Rechtspflege, či jak byl jeho plný název, Zeitschrift für Gesetzkunde und Rechtspflege zunächst in Ungarn, Croatien und Slavonien, Siebenbürgen, Serbien und dem Temeser Banat (téhož roku požádal také o povolení používat knihovny právnícké akademie, což mu bylo povoleno.³²⁾ Zeitschrift byla formálně vydávána pro území tehdejších Uher, ve skutečnosti byla ale odebírána právníky z celého Rakouska a také jejími příspěvateli nebyli jen právníci z Uher, ale z celého mocnářství. Byl to týdeník velkého formátu, přinášel právnícká pojednání (články), a měl také rubriku právnícké případy, soudní rozhodnutí, literární zprávy (recenze), referáty z cizích časopisů, osobní zprávy, rozmanitosti. Svoji hlavní pozornost věnoval oborům judiciálním, seznamoval právníckou veřejnost s nově v Uhrách zavedenými zákony. Náplň časopisu určil Petruška, který také sám do něho napsal mnoho článků, referátů o časopisech, recenze o nově vyšlých knihách apod.³³⁾ I z maďarské strany se uznává, že tento časopis byl nepostradatelnou pomůckou pro soudce, advokáty a jiné právníky³⁴⁾. Začátkem r. 1860 (19.I.) převzal vydávání časopisu od Petrušky v r. 1858 do Bratislavy nově jmenovaný český profesor Josef Slaviček, časopis ale dlouho nevydával - přestal ho vydávat již koncem r. 1860, po vydání říjnového diplomu³⁵⁾.

V důsledku říjnového diplomu a proklamace národů z r. 1860, které měly přinést národní usmíření a rovnoprávnost všem národům Rakouska, musel Petruška z Bratislavy odejít. Ze Slovenska museli tehdy odejít všichni Češi, působící tam u soudu, správních úřadů, na školách a jinde. Také čeští profesori J. Slaviček a V. Vaňorek, kteří tam přišli v r. 1858, museli právníckou akademií opustit. Češi nebyli vystřídáni Slováky, jak by snad někdo čekal podle přislíbené národní rovnopráv-

32) SŠÚA, fond KPA, fasc. 1855, pol.12.

33) Petruškových článků je velmi mnoho, týkaly se zejména občanského práva, knihovního práva a občanského soudního řízení. Kromě Zeitschriftu přispíval Petruška zejména též do časopisu Gerichtszeitung.

34) Tak Ortva y T., op.cit., s.260 ns.

35) SŠÚA, fond KPA, fasc. 1860.

nosti, ale Maďary. Říjnový diplom se totiž při svém provádění obrátil proti Slovákům, (a jak ještě uvidíme, i proti Čechům). Profesori právnické akademie Slavíček a Vaňorek, a také její bývalý profesor František Petruška, tehdy doufali, že se také Čechům dostane university, stejně jako se jí dostalo Maďarům, Polákům a Chorvatům, a usilovali stát se profesory na pražské právnické fakultě. To se ale podařilo, jak víme, vlastně jen Slavíčkov³⁶⁾ - Pražská universita, tehdy převážně německá, byla nejstarší universitou nejen v Rakousku, ale i na území celé kdysi tzv. Svaté říše římské, a rakouští činitelé proto trvali na tom, aby zůstala německou i nadále, aby nebyla vydána Čechům. Z české strany nebylo o to ostatně ani příliš usilováno. Češi žádali pouze - a to ještě hlavně jen v novinách, aby na některých fakultách byly zřízeny stolice s českou vyučovací řečí. Pokud jde o právnickou fakultu, přišel tehdy (dne 13.II.1861) sbor doktorů právnické fakulty se skromným požadavkem, aby byly zřízeny české stolice pro judičiální obory a stolice rakouských právních dějin a českého státního ("vlastenského") práva³⁷⁾. Dříve, než žádost sboru doktorů práv došla úřední cestou do Vídně, rozhodl ale císař k návrhu ministra Schmerlinga, že pro celou pražskou universitu mají být zřízeny na právnické fakultě (jen) dvě mimořádné české stolice, a to pro obory judičiální, jedna pro obor práva občanského, druhá pro obor práva trestního³⁸⁾. O tyto stolice bylo, když na jejich obsazení byl vypsán konkurs, dosti uchazečů (formálně jich bylo deset). Z uchazečů J. Slavíček a F. Petruška byli, jak již uvedeno, profesory resp. bývalými profesory právnické akademie v Bratislavě, K. Habětínek docentem vídeňské university a prefektem právnických studií na Tereziánské akademii ve Vídni, A. Randa habilitovaným docentem pražské university pro obor občanského práva, K. Jičínský autorem několika právnických knih.

Profesury dostali J. Slavíček pro obor trestního práva a K. Habětínek pro obor občanského práva, a když tento rezignoval, byl po určité době na takto uvolněnou stolicí jmenován A. Randa; třetím mimořádným profesorem pro obor občanského soudního řízení, byl jmenován docent Josef Frič, ten ale jen profesorem titulárním, bezplatným. Petruška

36) Vaňorek byl sice také jmenován profesorem pražské právnické fakulty, ale až koncem prosince 1863, po více než třech letech existenční nejistoty, která ho nervově zcela vyčerpala, takže v Praze pak ani nepřednášel.

37) Viz Národní listy ze 14.II.1861. - Předtím, na začátku r. 1861, předložili ve věci pražské university petici též pražští měšťané.

38) K a z b u n d a K., Stolice dějin na pražské universitě 2, Praha 1965, s. 74, k tomu uvádí, že státní ministr Schmerling, do jehož kompetence spadala správa vyučování, pokládal za účelnější, vystoupí-li vláda iniciativně, nevyčkávajíc peticí, které prý málokdy zachovávají mezí, a rozhodl se proto systemizovat jistý počet universitních stolic s českým vyučovacím jazykem.

sice splňoval všechny podmínky konkursu: byl dříve - v letech 1850-1854 profesorem právníké akademie v Bratislavě, mohl se vykázat poměrně obsáhlou literární činností, jistě obsáhlejší než ostatní, a též úplnou znalostí češtiny (víme, že již v Bratislavě věnoval pozornost právníké terminologii). Jmenován ale nebyl, proč, nelze u nás zjistit³⁹⁾; zdá se, že při prvním obsazování stolic zvítězil Habětínek proto, že působil ve Vídni a měl dobré styky s vládními činiteli; při druhém obsazování stolice občanského práva se už Petruška o profesuru neucházel buď vůbec a nebo ne nijak zvlášť a Randa si mezitím upevnil své postavení⁴⁰⁾.

Po tomto neúspěchu přestal Petruška literárně pracovat (napsal jen menší články do Právnicka)⁴¹⁾ a věnoval se svému soudcovakému povolání. Působil jako rada u vrchního zemského soudu v Praze, přechodně pracoval též jako advokát v Litoměřicích a posléze se stal dvorním radou u nejvyššího soudu ve Vídni. Ve Vídni také r. 1887, ve věku 73 let, zemřel; bližších zpráv o jeho činnosti ve Vídni u nás nemáme.

Víme ale, že ještě za svého působení v Praze, byl Petruška, a to v r. 1870, zvolen za českou stranu děkanem sboru doktorů práv pražské university a že jako děkan tohoto sboru ve studijním roce 1870/71 měl podruhé příležitost projevit se v otázce národnostní. - Sborny doktorů práv, a také sbory doktorů ostatních fakult pražské university, měly, zejména v letech 1848 - 1871 značnou účast v bojích českého národa o počestění university. Na rozdíl od profesorských sborů získali v nich Češi brzy převahu. O tom, že v r. 1861 podal doktorský sbor pražské právníké fakulty dne 13. XII. 1861 petici za zřízení českých stolic na právníké fakultě a že císař tehdy zřídil dvě resp. tři české profesury, jsme se již zmínili. Také o několik let později, v r. 1867, když jednotlivé složky pražské university byly vyzvány, aby se vyjádřily k požadavku českého zemského sněmu z r. 1866, aby byla provedena na pražské universitě národnostní a jazyková rovnoprávnost, postavil se sbor doktorů práv velmi rozhodně za rezoluci českého zemského sněmu a za rovnoprávnost na universitě⁴²⁾. A stejně tak za děkanátu Petruško-

---

39) Materiály u nás založené jsou vsakutku kusé.

40) Není vyloučeno také, že tu hrál roli i rozdíl věkový - Petruškovi bylo tehdy již 48 let, kdežto Randoci teprve 28 a že rakouská vyučovací správa (Helfert?) chtěla dát příležitost mladým.

41) Např. Ústav kněh pozemkových a zástav v Rakousku, Právník 1864, s. 649 na., 690 na. - Zda Petruška psal i později články do německých časopisů, není známo. Bibliografické zpracování časopisecké literatury, české i německé, totiž dosud chybí a české správy Petruškovy německé články nikde neuvádějí.

42) Viz Právník 1867, s. 67-72, 106-108.

va, ve studijním roce 1870/71. To bylo v době Hohenwartova ministerstva, kdy ministrem kultu a vyučování byl J. Jireček a kdy znovu ožily české naděje na prosazení rovnoprávnosti na pražské universitě. Vedle pamětního spisu Právnícké jednoty ze dne 9.III.1871 podal také sbor doktorů práv pamětní spis žádající provedení jazykové rovnoprávnosti⁴³⁾. Memorandum to bylo přijato na schůzi sboru konané dne 21.III.1871 v Karolinu. I když po pádu Hohenwartova kabinetu a odstoupení Jirečka z funkce ministra kultu a vyučování otázka české university zase na dlouhou dobu usnula, přece pamětní spisy Právnícké jednoty a sboru doktorů práv z r. 1871 znamenaly velmi významný článek v boji, který pak v r. 1882 vedl k samostatné české universitě. - Míra Petruškovy účasti na memorandu sboru doktorů práv z r.1871 není sice zjištěna, nutno ale mít za to, že jako děkan sboru měl na vypracování memoranda podíl nikoli bezvýznamný.

---

43) Národní listy z 21. a 22.III.1871. Text petice uveřejnily Národní listy z 23. a 24.III.1871, též Právník z r.1871 (s.210-216).

VOM LEBEN UND WIRKEN FRANTIŠEK PETRUŠKA

Jaroslav Morávek

Im Jahre 1964 waren 150 Jahren seit der Geburt des tschechischen Rechtsprofessors František Petruška verflossen. Seine Bedeutung beruht darin, dass er während seines Wirkens an der Rechtsakademie in Bratislava in den Jahren 1850-1854 die Rechte, wie die damaligen Quellen anführen, "in slawischer Sprache" vortrug, und also der erste und einzige slowakisch vortragende Hochschulprofessor in der Slowakei vor dem J. 1918 war; ferner auch darin, dass er in den Jahren 1855-1860 in Bratislava eine sehr gut redigierte juristische Wochenschrift, die "Zeitschrift für Gesetzkunde und Rechtspflege" herausgab.

Petruška machte bereits im Frühjahr 1848 in Prag auf sich aufmerksam, wo er Mitglied einer nach Wien entsandten Delegation war, die die freie Ausübung der Advokatie fordern sollte, sowie im Herbst des gleichen Jahres, wo er sich an der Gründung der über Anregung Professor F. Haimerles errichteten Rechts- und Stadtwissenschaftlichen Lesevereins beteiligte. Bedeutsam war auch die Tatsache, dass er im Frühjahr 1849 den Vorschlag machte, an der Prager juristischen Fakultät einen Lehrstuhl für Rechtsgeschichte zu gründen; die bei uns erreichbaren Materialien führen zwar nicht an, welche Rechtsgeschichte dies sein sollte, aber im Personalverzeichnis der Prager juristischen Fakultät für das Sommersemester 1850 wird Petruška klar als "Privatdozent der Rechtsgeschichte in Österreich" bezeichnet; wenn dem wirklich so ist, hat Petruška seine Zeit weit überflügelt, denn der Mangel von Vorlesungen über die Geschichte des heimischen Rechtes (im Gegensatz zur Geschichte des deutschen Rechtes) wurde später oft gerügt und die Notwendigkeit der Gründung eines diesbezüglichen Lehrstuhls geltendgemacht.

In Bratislava erwarb sich Petruška auch Verdienste um die Hebung des Niveaus der damals reformierten Rechtsakademie. Als er später nach Prag zurückkehrte, nahm er, insbesondere als Dekan des Dokorenkollegiums, an den Bestrebungen nach einer Gleichstellung der tschechischen Sprache an der Universität teil. Er starb im Jahre 1887 in Wien als Hofrat des Obersten Gerichtes.